Zbirka odločb sodne prakse

SKLEPNI PREDLOGI GENERALNEGA PRAVOBRANILCA
MACIEJA SZPUNARJA,
predstavljeni 18. maja 2017 [1]

Združeni zadevi C-588/15 P in C-622/15 P

LG Electronics Inc. (C-588/15 P),
Koninklijke Philips Electronics NV (C-622/15 P)
proti

Evropski komisiji

„Pritožba – Omejevalni sporazumi – Svetovni trg katodnih cevi za televizijske in računalniške zaslone – Sklep o ugotovitvi dveh kršitev člena 81 ES in člena 53 Sporazuma o Evropskem gospodarskem prostoru – Sporazumi in usklajena ravnanja na področju cen, razdelitve trgov, zmogljivosti in proizvodnje – Odgovornost matične družbe za kršitveno ravnanje njene hčerinske družbe – Obvestilo o ugotovitvah o možnih kršitvah, naslovljeno izključno na matično družbo – Pravica do obrambe“

Uvod

1. Pritožnici s tema pritožbama predlagata razveljavitev sodb Splošnega sodišča Evropske unije z dne 9. septembra 2015, LG Electronics/Komisija, [2] in z dne 9. septembra 2015, Philips/Komisija, [3] s katerima sta bili zavrnjeni njuni tožbi za razglasitev ničnosti Sklepa Komisije C(2012) 8839 final z dne 5. decembra 2012 v zvezi s postopkom na podlagi člena 101 PDEU in člena 53 Sporazuma EGP (Zadeva COMP/39.437 – Katodne cevi televizijskih in računalniških zaslonov) (v nadaljevanju: sporni sklep), in, podredno, zmanjšanje zneska glob, ki so jima bile naložene.

2. S tema pritožbama, združenima za ustni postopek in izdajo sodbe, [4] se postavlja zlasti novo vprašanje v zvezi s spoštovanjem pravice do obrambe v primeru pripisa kršitvenih ravnanj hčerinske družbe njeni matični družbi. Predvsem bo treba natančneje ugotoviti, ali je pravica matične družbe do obrambe kršena, če ji Evropska komisija pošlje obvestilo o ugotovitvah o možnih kršitvah, ne da bi ga naslovila tudi na hčerinsko družbo, za katere ravnanje gre, zlasti če je zoper to hčerinsko družbo uveden stečaj, zaradi česar matična družba nima dostopa do njene dokumentacije.

Dejansko stanje

3. Dejansko stanje, kot izhaja iz izpodbijanih sodb, je povzeto v nadaljevanju.

1 Jezik izvirnika: francoščina.

2 T-91/13, neobjavljena, EU:T:2015:609, v nadaljevanju: sodba LGE.

3 T-92/13, neobjavljena, EU:T:2015:605, v nadaljevanju: sodba Philips.

4 S sklepom Sodišča z dne 7. februarja 2017.

4. Komisija je v spornem sklepu ugotovila, da so glavni svetovni proizvajalci katodnih cevi (v nadaljevanju: CRT) kršili člen 101 PDEU in člen 53 Sporazuma o Evropskem gospodarskem prostoru z dne 2. maja 1992 (UL, posebna izdaja v slovenščini, poglavje 11, zvezek 52, str. 3) s tem, da so sodelovali pri dveh ločenih kršitvah, ki sta na eni strani zadevali trg barvnih katodnih cevi za računalniške zaslone (v nadaljevanju: CDT) in na drugi trg barvnih katodnih cevi za barvne televizijske zaslone (v nadaljevanju: CPT).

5. Družba LG Electronics Inc. (v nadaljevanju: LGE) je dobavitelj potrošniškega elektronskega materiala. Družba Koninklijke Philips Electronics NV (v nadaljevanju: Philips) je krovna družba skupine Philips, specializirane za elektronske naprave.

6. Družbi LGE in Philips sta CRT proizvajali do 1. julija 2001. Takrat sta pritožnici vse svoje dejavnosti na področju CRT prenesli na skupno podjetje, to je skupino LPD, ki jo je vodila družba LG Philips Displays Holding BV.

7. Komisija je v spornem sklepu menila, da so družba LGE in njene hčerinske družbe na eni strani ter hčerinske družbe družbe Philips na drugi sodelovale v kartelih v zvezi s CDT in CPT do prenosa dejavnosti CRT na skupino LPD 1. julija 2001. Zato je družbi LGE in Philips štela za odgovorni za dve kršitvi v zvezi s tem.

8. Poleg tega je Komisija menila, da je treba pritožnici kot matični družbi šteti tudi za solidarno odgovorni za sodelovanje skupine LPD v kartelih v zvezi s CDT in CPT v obdobju od 1. julija 2001 do 30. januarja 2006.

9. Komisija je tako v točkah (c) in (d) člena 1(1) spornega sklepa ugotovila, da je v kartelu v zvezi s CDT družba Philips sodelovala od 28. januarja 1997 do 30. januarja 2006, družba LGE pa od 24. oktobra 1996 do 30. januarja 2006. Komisija je v točkah (f) in (g) člena 1(2) spornega sklepa ugotovila tudi, da je v kartelu v zvezi s CPT družba Philips sodelovala od 21. septembra 1999 do 30. januarja 2006, družba LGE pa od 3. decembra 1997 do 30. januarja 2006.

10. Kar zadeva kršitev v zvezi s CDT, je Komisija v členu 2(1), od (c) do (e), spornega sklepa družbi Philips naložila globo v višini 73.185.000 EUR, družbi LGE globo v višini 116.536.000 EUR in obema solidarno odgovornima družbama globo v višini 69.048.000 EUR. Kar zadeva kršitev v zvezi s CPT, je Komisija v členu 2(2), od (c) do (e), spornega sklepa družbi Philips naložila globo v višini 240.171.000 EUR, družbi LGE globo v višini 179.061.000 EUR in obema solidarno odgovornima družbama globo v višini 322.892.000 EUR.

Postopek pred Splošnim sodiščem in izpodbijani sodbi

11. Družbi LGE in Philips sta 14. in 15. februarja 2013 v sodnem tajništvu Splošnega sodišča vložili vsaka svojo tožbo za razglasitev ničnosti spornega sklepa v delu, v katerem se nanaša nanju, in podredno za zmanjšanje zneska glob, ki so jima bile naložene z navedenim sklepom.

12. Družba LGE je v utemeljitev tožbe navedla sedem razlogov za razglasitev ničnosti. Prvi se je nanašal na kršitev njene pravice do obrambe, ker je bila skupina LPD izločena iz postopka. Splošno sodišče je navedeni razlog preučilo v točkah od 67 do 91 sodbe LGE ter ga zavrnilo kot brezpredmeten in vsekakor kot neutemeljen. Splošno sodišče je zavrnilo tudi druge razloge, ki jih je navedla družba LGE, in tožbo v celoti zavrnilo.

13. Družba Philips je v utemeljitev tožbe navedla osem razlogov za razglasitev ničnosti. Drugi razlog se je nanašal na kršitev člena 101 PDEU, člena 53 Sporazuma o Evropskem gospodarskem prostoru, člena 27(1) Uredbe (ES) št. 1/2003,[5] pravice do obrambe, ki zajema pravico do izjave, in načela dobrega upravljanja, ker Komisija skupini LPD ni pripisala odgovornosti za kršitve, ki so bile očitane družbi Philips. Splošno sodišče je ta tožbeni razlog preučilo in zavrnilo v točkah od 74 do 99 sodbe Philips. Splošno sodišče je zavrnilo tudi druge razloge, ki jih je navedla družba Philips, in zato tožbo zavrnilo v celoti.

Predlogi strank

14. Družba LGE Sodišču predlaga (zadeva C-588/15 P), naj:

– razveljavi sodbo LGE;

– razglasi ničnost člena 1(1)(d) in (2)(g) ter člena 2(1)(d) in (e) in (2)(d) in (e) spornega sklepa,

– zmanjša globe, ki so ji bile naložene, ter

– Komisiji naloži plačilo stroškov obeh postopkov.

15. Družba Philips Sodišču predlaga (zadeva C-622/15 P), naj:

– razveljavi sodbo Philips;

– razglasi ničnost člena 1(1)(c) in (2)(f) ter člena 2(1)(c) in (e) in (2)(c) in (e) spornega sklepa,

– zmanjša globe, ki so ji bile naložene, ter

– Komisiji naloži plačilo stroškov obeh postopkov.

16. Komisija predlaga Sodišču, naj zavrne pritožbi in pritožnicama naloži plačilo stroškov.

Analiza

17. Družba LGE v utemeljitev svoje pritožbe navaja tri, družba Philips pa štiri pritožbene razloge, ki se delno prekrivajo.

18. V skladu z željo Sodišča bom svojo analizo omejil na prvi pritožbeni razlog družbe LGE in na drugi pritožbeni razlog družbe Philips, ki se nanašata na kršitev pravice do obrambe kot posledico okoliščine, da obvestilo o ugotovitvah o možnih kršitvah ni bilo naslovljeno na njuno skupno hčerinsko družbo, to je skupino LPD.

5 Uredba Sveta z dne 16. decembra 2002 o izvajanju pravil konkurence iz členov [101] in [102] Pogodbe (UL, posebna izdaja v slovenščini, poglavje 8, zvezek 2, str. 205, in popravek v UL 2015, L 100, str. 81).

Izpodbijani sodbi

Sodba LGE

19. Družba LGE je s prvim tožbenim razlogom na prvi stopnji trdila, da je Komisija kršila njeno pravico do obrambe, ker obvestila o ugotovitvah o možnih kršitvah in spornega sklepa ni naslovila na skupino LPD.

20. Splošno sodišče je ta tožbeni razlog preučilo in zavrnilo v točkah od 67 do 91 sodbe LGE.

21. Na eni strani je Splošno sodišče, potem ko je spomnilo na sodno prakso o spoštovanju pravice do obrambe in pripisovanju odgovornosti matični družbi, ugotovilo, da Komisiji ni mogoče očitati nobene nepravilnosti, ker kršitve ni pripisala skupini LPD, in da so zato trditve pritožnice za ugotovitev kršitve njene pravice do obrambe brezpredmetne (točke od 68 do 83 sodbe LGE).

22. Na drugi strani je Splošno sodišče v točkah od 84 do 91 sodbe LGE ta tožbeni razlog zavrnilo kot neutemeljen, ko je odgovorilo na trditev družbe LGE, da ni mogla zagotoviti svoje obrambe, ker ni imela dostopa do dokumentov skupine LPD. Splošno sodišče je v zvezi s tem ugotovilo, da ti dokumenti niso del tistih, na katere se je Komisija oprla pri sprejetju spornega sklepa, zato pritožnica ne more trditi, da ji je bilo preprečeno, da učinkovito predstavi svoje stališče glede dokumentov, ki jih je upoštevala ta institucija (točka 85 sodbe LGE).

23. Dalje, Splošno sodišče je ugotovilo, da mora pritožnica zaradi splošne dolžnosti skrbnega ravnanja tudi v okoliščinah uvedbe postopka sodne likvidacije zoper skupno podjetje poskrbeti za dobro beleženje elementov, ki omogočajo rekonstrukcijo njene dejavnosti, v knjigah ali arhivih, predvsem da bi imela v primeru sodnih ali upravnih postopkov potrebne dokaze (točki 86 in 87 sodbe LGE), in sicer kljub težavam, nastalim zaradi nizozemskega stečajnega prava in nesodelovanja stečajnega upravitelja skupine LPD (točki 88 in 89 sodbe LGE).

24. Nazadnje je Splošno sodišče pojasnilo še, da tudi če Komisija skupine LPD ni uradno vključila v upravni postopek, je zahteve za posredovanje podatkov poslala različnim družbam te skupine in v njenih prostorih opravila inšpekcijske preglede (točka 90 sodbe LGE).

Sodba Philips

25. Družba Philips je z drugim delom drugega tožbenega razloga na prvi stopnji trdila, da ji je Komisija onemogočila dostop do informacij, potrebnih za njeno obrambo, s tem, da skupine LPD ni vključila v upravni postopek.

26. Splošno sodišče je ta tožbeni razlog preučilo in zavrnilo v točkah od 90 do 99 sodbe Philips.

27. Potem ko je Splošno sodišče spomnilo na sodno prakso o spoštovanju pravice do obrambe in pripisovanju odgovornosti matični družbi, je odločilo, da Komisija ni storila nobene nepravilnosti, ker skupini LPD ni pripisala odgovornosti za njeno ravnanje (točke od 91 do 97 sodbe Philips).

28. Splošno sodišče je poleg tega ugotovilo, da mora družba Philips zaradi splošne dolžnosti skrbnega ravnanja tudi v okoliščinah uvedbe postopka sodne likvidacije zoper skupno podjetje poskrbeti za dobro beleženje elementov, ki omogočajo rekonstrukcijo njene dejavnosti, v knjigah ali arhivih, predvsem da bi imela v primeru sodnih ali upravnih postopkov na voljo potrebne dokaze. Splošno sodišče je vsekakor pojasnilo, da je iz listin iz spisa razvidno, da je Komisija zahteve za posredovanje podatkov poslala različnim družbam skupine LPD (točka 97 sodbe Philips).

29. Splošno sodišče je poleg tega ugotovilo, da je pritožnica, da bi dosegla zmanjšanje zaradi svojega sodelovanja, Komisiji predložila informacije o sodelovanju skupine LPD v kartelu, kar pomeni, da je imela na voljo številne elemente v zvezi s tem, ki jih je lahko uporabila za učinkovito zagotovitev svoje obrambe (točka 98 sodbe Philips).

Trditve strank

Trditve družbe LGE

30. Družba LGE trdi, da je Splošno sodišče napačno uporabilo pravo, ko je ugotovilo, da Komisija ni kršila njene pravice do obrambe, ko se je odločila, da skupini LPD ne pošlje obvestila o ugotovitvah o možnih kršitvah.

31. Prvič, družba LGE prereka zavrnitev prvega tožbenega razloga na prvi stopnji kot brezpredmeten (točka 83 sodbe LGE). Trdi, da je v obrazložitvi v točkah od 73 do 82 te sodbe obravnavano drugačno vprašanje, ki ni bilo podano pred Splošnim sodiščem, in sicer, ali je Komisija storila napako, ko je družbo LGE štela za odgovorno za kršitev. Po njenem mnenju iz sklepanja, da je Komisija odgovornost lahko pripisala družbi LGE, ni mogoče izpeljati, da je njen tožbeni razlog v zvezi s kršitvijo pravice do obrambe brezpredmeten.

32. Družba LGE Splošnemu sodišču očita, da je Komisiji priznalo absolutno diskrecijsko pravico pri odločanju, ali je treba obvestilo o ugotovitvah o možnih kršitvah nasloviti na matično družbo ali na hčerinsko družbo.

33. Po mnenju družbe LGE je v nekaterih okoliščinah, kot so tiste v obravnavani zadevi, uveljavljanje te diskrecijske pravice omejeno s spoštovanjem pravice do obrambe. Iz sodbe Komisija/Tomkins [6] naj bi izhajalo, da če hčerinska družba predloži razbremenilne dokaze, ki izhajajo iz njenih evidenc ali pogovorov z osebjem, bodo ti dokazi samodejno koristili matični družbi. Zato naj bi bila sposobnost matične družbe, da uresničuje svojo pravico do obrambe, odvisna od vključitve njene hčerinske družbe v postopek.

34. Družba LGE trdi, da če bi bila v obravnavani zadevi skupina LPD povabljena, naj se brani, in bi uspela predložiti razbremenilne dokaze, bi ti dokazi posledično samodejno koristili tudi njej. Tako družba LGE, ki se sklicuje na sodbo Solvay/Komisija, [7] trdi, da ni mogoče izključiti, da če bi Komisija obvestilo o ugotovitvah o možnih kršitvah naslovila na skupino LPD, bi ta lahko predložila dokaze, ki bi bili koristni za njeno obrambo.

35. Praksa, da se Komisija obrne tako na hčerinsko družbo kot na matično družbo, sicer izhaja iz priročnika za postopke Komisije za uporabo členov 101 in 102 PDEU. [8] Okoliščina, da je Komisija poslala vprašalnike skupini LPD, naj ne bi bila upoštevna, saj vprašalniki kot vir razbremenilnih elementov niso enakovredni obvestilu o ugotovitvah o možnih kršitvah. Tožena stranka mora poznati očitke, preden lahko v celoti uresničuje svojo pravico do obrambe.

36. Drugič, družba LGE kritizira obrazložitev v sodbi LGE, na podlagi katere je bil njen tožbeni razlog zavrnjen kot neutemeljen.

6 Glej sodbo z dne 22. januarja 2013 (C-286/11 P, EU:C:2013:29, točka 39).

7 Glej sodbo z dne 25. oktobra 2011 (C-109/10 P, EU:C:2011:686, točka 62).

8 Manual of procedure for the application of Articles 101 TFUE and 102 TFEU, 2012. Glej http://ec.europa.eu/competition/antitrust/information_en.html (v nadaljevanju: priročnik za postopke Komisije).

37. Po mnenju družbe LGE to, da je lahko podala stališče glede elementov, ki jih je upoštevala Komisija, in da je Komisija dobila informacije od skupine LPD, ni dovolj za zagotovitev spoštovanja njene pravice do obrambe. Poleg tega družba LGE graja ugotovitev Splošnega sodišča, da je bila dolžna poskrbeti za dobro beleženje elementov, ki omogočajo rekonstrukcijo dejavnosti skupnega podjetja, v knjigah ali arhivih (točka 86 sodbe LGE). Ta dolžnost naj bi se nanašala na primere, ko matična družba proda hčerinsko družbo tretji osebi in si s pogodbo lahko dejansko zagotovi stalen dostop do dokumentov. Družba LGE pojasnjuje, da je izgubila nadzor nad svojo hčerinsko družbo zaradi njenega stečaja, saj stečajni upravitelj ni bil dolžan, da ji zagotovi stalni dostop do dokumentov.

Trditve družbe Philips

38. Družba Philips trdi, da je Splošno sodišče napačno uporabilo pravo, ko je ugotovilo, da Komisija s tem, da obvestila o ugotovitvah o možnih kršitvah ni naslovila na skupino LPD, ni kršila postopka (točke od 75 do 82 sodbe Philips).

39. Družba Philips ne zanika pristojnosti Komisije, da odgovornost za kršitev pripiše matični družbi, ki je odločilno vplivala na ravnanje hčerinske družbe. Opozarja, da to ne razreši vprašanja, ali je Komisija dolžna v upravni postopek vključiti oba subjekta. Trdi, da je v obravnavani zadevi njena odgovornost „povsem izvedena“ iz odgovornosti njene hčerinske družbe in da njena odgovornost, ki jo ima kot matična družba – ker ni bila neposredno pripisana skupini LPD – „presega“ odgovornost zadevne hčerinske družbe v smislu sodbe Total/Komisija.[9]

40. Družba Philips navaja, da njena hčerinska družba med upravnim postopkom ni bila več del istega podjetja, ker je bila od 30. januarja 2006 pod nadzorom stečajnega upravitelja. Trdi, da zato, ker njena hčerinska družba ni bila vključena v upravni postopek in ker zlasti ni prejela obvestila o ugotovitvah o možnih kršitvah, ni imela niti priložnosti niti obveznosti braniti se pred trditvami Komisije. Poleg tega naj bi samo stečajni upravitelj skupine LPD imel dokumentacijo o dejavnosti skupine in dostop do upoštevnih zaposlenih. Družba Philips trdi, da si glede na stečaj svoje hčerinske družbe ni mogla zagotoviti dostopa do te dokumentacije, da bi razpolagala s potrebnimi dokazi za svojo obrambo.

41. Po mnenju družbe Philips bi Komisija morala upoštevati dejstvo, da je izgubila nadzor nad svojo hčerinsko družbo in da ni več imela dostopa do dokumentacije skupine LPD. Družba Philips trdi, da če bi Komisija skupino LPD vključila v upravni postopek, bi se ta lahko branila, ona pa bi tudi lahko bolje zagotovila svojo obrambo. Odločitev Komisije, da skupino LPD izključi iz upravnega postopka, naj bi družbo Philips torej prikrajšala za polno učinkovitost njene pravice do obrambe.

Trditve Komisije

42. Komisija trdi, da zadevni pritožbeni razlogi niso dopustni, ker so usmerjeni proti presojam dejanskega stanja, in da vsekakor niso utemeljeni.

43. Komisija trdi, da ima v skladu z ustaljeno sodno prakso[10] možnost, da naloži sankcijo enemu in/ali drugemu subjektu, to je matični in hčerinski družbi, ki tvorita podjetje. Po njenem mnenju pritožnici napačno trdita, da naj bi matična družba samodejno imela koristi od kakršnega koli zmanjšanja odgovornosti hčerinske družbe. Nič naj ne bi moglo upravičiti zmanjšanja odgovornosti matične družbe v primeru kršitev postopka, ki vplivajo na pravice hčerinske družbe, na primer, če obvestilo o ugotovitvah o možnih kršitvah hčerinski družbi ne bi bilo veljavno vročeno.

9 Glej sodbo z dne 17. septembra 2015 (C-597/13 P, EU:C:2015:613, točki 35 in 38).

10 Glej sodbi z dne 3. marca 2011, Siemens in VA Tech Transmission & Distribution/Komisija (od T-122/07 do T-124/07, EU:T:2011:70, točka 151), in z dne 27. junija 2012, Bolloré/Komisija (T-372/10, EU:T:2012:325, točka 50).

44. Poleg tega Komisija trdi, da rešitve iz sodbe Solvay/Komisija [11] ni mogoče prenesti na obravnavani primer. Trdi, da se ta sodba nanaša na dostop do spisa Komisije in da se nanjo ni mogoče sklicevati v podporo trditvi, da mora Komisija zagotoviti dostop do informacij, ki jih nima. Komisija je upoštevne informacije v obravnavani zadevi pridobila od skupine LPD, tako da ji je poslala vprašalnik in opravila inšpekcijski pregled. Družba LGE je v okviru svoje obrambe imela dostop do teh elementov. Komisiji ni treba zagotoviti spodbujanja družb, ki niso tožena stranka, k predložitvi razbremenilnih dokazov. V odgovor na trditev družbe LGE v zvezi s priročnikom za postopke Komisije pojasnjuje, da ta priročnik ni zavezujoč in da se lahko prilagaja glede na potrebe posameznega primera, tako da uporabljeni postopek, ki je drugačen od tistega iz priročnika, ne zadostuje za dokaz napačne uporabe prava.

45. Po mnenju Komisije Splošno sodišče dolžnosti skrbnega ravnanja matičnih družb v zvezi z ohranjanjem dostopa do dokumentacije hčerinskih družb ni razlagalo kot absolutno obveznost. Nasprotno, Splošno sodišče je preučilo dejansko stanje v obravnavani zadevi ter navedlo, da sta imeli družbi LGE in Philips tesne odnose s skupino LPD med celotnim obdobjem kršitve in bi torej lahko v svojih arhivih ali na kateri koli drug način beležili upoštevne informacije.

Presoja

Obseg pritožbenih razlogov

46. Okoliščine, v katerih se lahko matična družba šteje za odgovorno za sodelovanje svoje hčerinske družbe v kartelu, so obravnavane v ustaljeni sodni praksi.

47. Opozoriti moram, da konkurenčno pravo Unije zadeva dejavnosti podjetij, to je gospodarskih subjektov, ki jih s pravnega vidika lahko sestavlja več fizičnih ali pravnih oseb. Kadar tak gospodarski subjekt krši pravila o konkurenci, mora v skladu z načelom osebne odgovornosti za to kršitev odgovarjati sam. Kršitev je treba nato brez nejasnosti pripisati pravni osebi, na katero se naslovita obvestilo o ugotovitvah o možnih kršitvah in sklep Komisije. [12]

48. V skladu z ustaljeno sodno prakso Sodišča se odgovornost za ravnanje hčerinske družbe lahko pripiše njeni matični družbi, kadar hčerinska družba o svojem ravnanju na trgu ne odloča samostojno. V takšnem primeru namreč matična družba in njena hčerinska družba tvorita eno podjetje v smislu člena 101 PDEU, tako da lahko Komisija odločbo naslovi na matično družbo, ne da bi bilo treba dokazati, da je bila matična družba pri tej kršitvi osebno vpletena. [13]

49. Do nedavnega je bilo to vprašanje vseeno predmet polemik, ki so zadevale koncept mehanizma, ki omogoča ugotovitev odgovornosti matične družbe, ki ni sodelovala pri kršitvi. [14] Sodišče je namreč na eni strani ugotovilo, da je v obravnavanem primeru zadevna matična družba „sama“ kršila pravila konkurenčnega prava Unije. [15] Na drugi strani je Sodišče razsodilo, da je odgovornost matične družbe „povsem izvedena“ iz odgovornosti njene hčerinske družbe. [16]

11 Glej sodbo z dne 25. oktobra 2011, Solvay/Komisija (C-109/10 P, EU:C:2011:686, točka 62).

12 Glej sodbo z dne 10. septembra 2009, Akzo Nobel in drugi/Komisija (C-97/08 P, EU:C:2009:536, točke od 54 do 57 in navedena sodna praksa).

13 Glej sodbi z dne 10. septembra 2009, Akzo Nobel in drugi/Komisija (C-97/08 P, EU:C:2009:536, točki 58 in 59), in z dne 16. junija 2016, Evonik Degussa in AlzChem/Komisija (C-155/14 P, EU:C:2016:446, točka 27).

14 Glej sklepne predloge generalnega pravobranilca N. Wahla v zadevi Akzo Nobel in drugi/Komisija (C-516/15 P, EU:C:2016:1004, točke od 52 do 69).

15 Glej sodbi z dne 26. novembra 2013, Kendrion/Komisija (C-50/12 P, EU:C:2013:771, točka 55), in z dne 10. aprila 2014, Komisija in drugi/Siemens Österreich in drugi (od C-231/11 P do C-233/11 P, EU:C:2014:256, točka 47).

16 Glej sodbi z dne 22. januarja 2013, Komisija/Tomkins (C-286/11 P, EU:C:2013:29, točke 37, 39, 43 in 49), in z dne 17. septembra 2015, Total/Komisija (C-597/13 P, EU:C:2015:613, točka 38).

50. Sodišče je v novejši sodbi pojasnilo, da je matična družba, ki se ji pripiše odgovornost za kršitvena ravnanja hčerinske družbe, osebno odgovorna za kršitve pravil o konkurenci Unije, za katere se šteje, da jih je storila sama, zaradi odločilnega vpliva, ki ga je izvajala nad hčerinsko družbo in na podlagi katerega je lahko določila ravnanje hčerinske družbe na trgu.[17] Tako se v primeru, ko odgovornost matične družbe izvira iz kršitvenega ravnanja njene hčerinske družbe, nič manj ne šteje, da je protikonkurenčna ravnanja storila matična družba sama, saj je skupaj s hčerinsko družbo sestavljala gospodarsko enoto.[18]

51. Ugotavljam, da se ti pritožbi resda nanašata na podobno problematiko, vendar z veliko bolj omejenega vidika dejanskega uveljavljanja pravice do obrambe od matične družbe v primeru, ko ta med upravnim postopkom nima več nadzora nad svojo nekdanjo hčerinsko družbo.

52. V teh pritožbah matični družbi pritožnici ne izpodbijata pripisa odgovornosti za kršitvena ravnanja njune skupne hčerinske družbe, to je skupine LPD. Pritožbeni razlogi, ki sta jih navedli pritožnici, se v obeh pritožbah nanašajo na kršitev načela spoštovanja pravice do obrambe, ki naj bi izhajala iz tega, da Komisija obvestila o ugotovitvah o možnih kršitvah ni naslovila na skupino LPD, in iz tega, da pritožnici zato nista mogli imeti koristi od morebitnih razbremenilnih dokazov, ki bi jih ta hčerinska družba lahko predložila v okviru svoje obrambe.[19]

Domnevna kršitev pravice do obrambe

53. V skladu z ustaljeno sodno prakso Sodišča, ki jo je Splošno sodišče uporabilo v tej zadevi,[20] spoštovanje pravice do obrambe v upravnih postopkih na področju politike konkurence pomeni splošno načelo prava Unije.[21]

54. Spoštovanje pravice do obrambe zahteva, da se zadevni osebi v upravnem postopku ponudi možnost ustrezno predstaviti svoje stališče o resničnosti in upoštevnosti zatrjevanih dejstev in okoliščin ter o dokumentih, ki jih Komisija navaja v podporo svoji trditvi o obstoju kršitve.[22]

55. S tema pritožbama se postavlja vprašanje, ali so te zahteve izpolnjene v zvezi z matično družbo, če se Komisija odloči, da obvestila o ugotovitvah o možnih kršitvah ne bo naslovila na hčerinsko družbo, ki je sodelovala v kartelu, medtem ko je zoper to hčerinsko družbo uveden stečaj, tako da matična družba nima več dostopa do njenih dokumentov in zaposlenih.

17 Glej sodbo z dne 27. aprila 2017, Akzo Nobel in drugi/Komisija (C-516/15 P, EU:C:2017:314, točka 56 in navedena sodna praksa).

18 Glej v tem smislu sodbo z dne 27. aprila 2017, Akzo Nobel in drugi/Komisija (C-516/15 P, EU:C:2017:314, točki 72 in 73).

19 Družba LGE v repliki med drugim navaja, da Komisiji ne očita tega, da je storila nepravilnost, ko odgovornosti ni pripisala njeni hčerinski družbi, temveč da je kršila pravico do obrambe družbe LGE, ker obvestila o ugotovitvah o možnih kršitvah ni naslovila na navedeno hčerinsko družbo.

20 Glej točke od 68 do 70 sodbe LGE in točke od 91 do 93 sodbe Philips.

21 Glej sodbo z dne 13. februarja 1979, Hoffmann-La Roche/Komisija (85/76, EU:C:1979:36, točka 9). Glej tudi sodbo z dne 3. septembra 2009, Prym in Prym Consumer/Komisija (C-534/07 P, EU:C:2009:505, točka 26 in navedena sodna praksa).

22 Glej sodbo z dne 9. julija 2009, Archer Daniels Midland/Komisija (C-511/06 P, EU:C:2009:433, točka 88 in navedena sodna praksa).

56. Ugotavljam, da obvestilo o ugotovitvah o možnih kršitvah iz člena 27(1) Uredbe št. 1/2003 [23] pomeni bistveno procesno jamstvo, pri katerem se uporablja spoštovanje pravice do obrambe, ker naslovniku omogoča, da v postopku, uvedenem zoper njega, učinkovito navaja svoje trditve. [24] V obvestilu o ugotovitvah o možnih kršitvah mora biti nedvoumno navedena fizična ali pravna oseba, ki ji bo mogoče naložiti plačilo glob, pri čemer mora biti to obvestilo tudi nanjo naslovljeno in v njem mora biti navedeno, v kakšni vlogi se tej osebi očitajo zatrjevana dejstva. [25]

57. Obvestilo o ugotovitvah o možnih kršitvah tako omogoča, da vsaka pravna oseba, ki jo zadeva upravni postopek na področju konkurence, posamično uveljavlja pravico do obrambe.

58. Zato spoštovanje tega procesnega jamstva v zvezi z matično družbo, ki je prejela obvestilo o ugotovitvah o možnih kršitvah, ne more biti ogroženo zgolj zato, ker obvestilo o ugotovitvah o možnih kršitvah ni bilo naslovljeno na drugo pravno osebo, to je njeno hčerinsko družbo, ki je neposredno sodelovala pri kršitvi.

59. Ta preudarek po mojem mnenju še vedno drži, čeprav lahko morebitni razbremenilni dokazi, ki jih hčerinska družba predloži v odgovoru na obvestilo o ugotovitvah o možnih kršitvah, koristijo matični družbi.

60. Tudi ob upoštevanju posebnosti položaja, v katerem se ista kršitev lahko pripiše več pravnim osebam, ki sestavljajo isti gospodarski subjekt, ne verjamem, da je obdolžitev pravne osebe mogoče razumeti kot sredstvo obrambe za druge pravne osebe, ki samostojno uresničujejo svojo pravico do obrambe.

61. Kot izhaja iz člena 27(1) Uredbe št. 1/2003, je pošiljanje obvestila o ugotovitvah o možnih kršitvah obvezna procesna zahteva, s katero se zagotavlja, da naslovnik sklepa o ugotovitvi kršitve uresničuje pravico do obrambe. [26] Če pa se Komisija zakonito odloči, da ne ugotovi odgovornosti hčerinske družbe – kar se ne izpodbija v okviru teh pritožb – [27] obvestila o ugotovitvah o možnih kršitvah tej hčerinski družbi ni dolžna poslati.

62. Iz tega sledi, da neobstoj formalnega pripisa kršitve hčerinski družbi in nepošiljanje obvestila o ugotovitvah o možnih kršitvah navedeni hčerinski družbi – kot je Splošno sodišče pravilno ugotovilo v obravnavani zadevi (točka 83 sodbe LGE in točka 97, prvi stavek, sodbe Philips) – ne pomenita nepravilnosti, ki bi lahko ogrozila pravico do obrambe matičnih družb te skupine.

63. Pritožnici vseeno trdita, da je drugače, če dokumentacija hčerinske družbe, ki je neposredno sodelovala v kartelu, njenima matičnima družbama ni več dostopna. V zvezi s tem trdita, da kršitev pravice do obrambe v takem primeru izhaja iz dejstva, da nista mogli uporabiti razbremenilnih elementov, ki bi jih lahko predložila hčerinska družba.

64. Ta trditev me ne prepriča.

23 V skladu s to določbo Komisija zlasti pred sprejetjem sklepa, s katerim se ugotovi kršitev, osebam, zajetim s postopkom, da priložnost za zaslišanje v zvezi z zadevami, proti katerim Komisija ugovarja.

24 Glej sodbi z dne 3. septembra 2009, Papierfabrik August Koehler in drugi/Komisija (C-322/07 P, C-327/07 P in C-338/07 P, EU:C:2009:500, točki 38 in 39), in z dne 10. septembra 2009, Akzo Nobel in drugi/Komisija (C-97/08 P, EU:C:2009:536, točka 57).

25 Glej sodbo z dne 10. septembra 2009, Akzo Nobel in drugi/Komisija (C-97/08 P, EU:C:2009:536, točka 57). Ta zahteva je pojasnjena tudi v priročniku za postopke Komisije za uporabo členov 101 in 102 PDEU [točka 5(1), str. 116], na katerega se sklicujeta pritožnici: „While the subject of the competition rules is an ‚undertaking', each legal entity that may be liable for the infringement within the undertakings must individually receive, as an addressee, [a Statement of Objections] […] It is therefore important to make sure that the [Statement of Objections] is addressed to all possible legal entities (parent companies and subsidiaries) that may be held jointly and severally liable for the infringement […] The final decision cannot be addressed to legal entities which, although they may be considered to be responsible for the infringements, were not an addressee of the [Statement of Objections]".

26 Glej v tem smislu sodbi z dne 7. junija 1983, Musique Diffusion française in drugi/Komisija (od 100/80 do 103/80, EU:C:1983:158, točka 10), in z dne 3. septembra 2009, Papierfabrik August Koehler in drugi/Komisija (C-322/07 P, C-327/07 P in C-338/07 P, EU:C:2009:500, točka 36).

27 Glej točko 52 teh sklepnih predlogov.

65. Po mojem mnenju pritožnici neupravičeno napotujeta na sodno prakso Sodišča v zvezi z razkritjem razbremenilnih elementov s sklicevanjem med drugim na sodbo Solvay/Komisija. [28]

66. Ta sodna praksa [29] zadeva dostop do razbremenilnih elementov v spisu Komisije. Trditev pritožnic v okviru teh pritožb pa se ne nanaša na dostop do spisa Komisije niti sicer do drugih elementov, ki jih je Komisija zbrala med upravnim postopkom, [30] temveč na dostop do elementov, ki bi jih Komisija lahko imela na voljo, če bi jih skupina LPD predložila.

67. Ugotavljam, da so v postopkih na področju konkurence določeni načini za Komisijino pridobivanje dokazov in pravila dostopa do spisa, ki zadevnim strankam omogočajo, da se seznanijo z elementi, ki jih ima Komisija. [31]

68. V obravnavani zadevi je Komisija, kot je razvidno iz točke 92 sodbe LGE in točke 97 sodbe Philips, zahteve za posredovanje podatkov poslala različnim družbam skupine LPD in opravila inšpekcijske preglede v prostorih te skupine. V teh okoliščinah, če bi pritožnici menili, da preiskovalni ukrepi, ki jih je Komisija sprejela v zvezi s skupino LPD, niso zadostni, bi morali na lastno pobudo od Komisije zahtevati, naj sprejme druge ustrezne ukrepe, da bi pridobila pomembne elemente, ki jih je imela ta skupina.

69. Glede na navedeno je Splošno sodišče iz razlogov, navedenih v točkah od 68 do 83 sodbe LGE in v točkah od 91 do 97 sodbe Philips, pravilno zavrnilo trditev, ki jo je podala vsaka od pritožnic, in sicer, da je Komisija kršila njuno pravico do obrambe, ker obvestila o ugotovitvah o možnih kršitvah ni naslovila na skupino LPD.

70. Poleg tega, tudi če bi bilo mogoče podvomiti o tem, ali obrazložitev v točkah od 68 do 83 sodbe LGE in v točkah od 91 do 97 sodbe Philips v celoti odgovarja na trditve pritožnic na prvi stopnji, in o tem, ali je v točki 83 sodbe LGE tožbeni razlog na prvi stopnji upravičeno zavrnjen ne kot neutemeljen, temveč kot brezpredmeten, tak morebitni očitek, ki se nanaša na obrazložitev izpodbijanih sodb, ne bi mogel povzročiti njune razveljavitve, ker je zavrnitev zadevnih tožbenih razlogov vsekakor utemeljena iz zgoraj navedenih razlogov. [32]

71. Nazadnje, kar zadeva trditve pritožnic, ki se nanašajo na obrazložitev izpodbijanih sodb, v katerih je poudarjena obveznost vsakega podjetja, da poskrbi za dobro beleženje dokumentov, ki omogočajo rekonstrukcijo njegove dejavnosti (točke od 86 do 89 sodbe LGE in točka 97 sodbe Philips), ugotavljam – kot izhaja iz uporabe izrazov „vsekakor“ in „poleg tega“ v navedenih točkah – da so te trditve usmerjene proti dodatni obrazložitvi izpodbijanih sodb in so zato brezpredmetne.

Predlog Glede na navedeno Sodišču predlagam, naj prvi pritožbeni razlog, ki ga je družba LG Electronics Inc. vložila zoper sodbo Splošnega sodišča z dne 9. septembra 2015, LG Electronics/Komisija (T-91/13, neobjavljena, EU:T:2015:609), in drugi pritožbeni razlog, ki ga je družba Koninklijke Philips Electronics NV vložila zoper sodbo Splošnega sodišča z dne 9. septembra 2015, Philips/Komisija (T-92/13, neobjavljena, EU:T:2015:605), zavrne kot neutemeljena.

28 Glej sodbo z dne 25. oktobra 2011 (C-109/10 P, EU:C:2011:686, točki 62 in 64 ter navedena sodna praksa). V skladu s to sodno prakso je v primeru nerazkritja razbremenilnega dokumenta za ugotovitev kršitve pravice do obrambe dovolj, da zadevna oseba dokaže, da bi navedene razbremenilne dokumente lahko uporabila za svojo obrambo.

29 Sodba z dne 25. oktobra 2011, Solvay/Komisija (C-109/10 P, EU:C:2011:686), se je nanašala na manjkajoče dokumente v spisu Komisije, do katerih družba Solvay ni imela dostopa in ki bi lahko – kot je Komisija sama priznala – lahko vsebovali pomembne informacije za obrambo.

30 Glej v zvezi z morebitnimi razbremenilnimi elementi v odgovorih drugih strank, ki jih je zadeval isti postopek, na obvestilo o ugotovitvah o možnih kršitvah sodbe z dne 16. junija 2011, Solvay/Komisija (T-186/06, EU:T:2011:276, točka 225); z dne 16. junija 2011, Bavaria/Komisija (T-235/07, EU:T:2011:283, točke 119 in od 249 do 251).

31 Člen od 18 do 21 in 27(2) Uredbe št. 1/2003.

32 Glej točke od 58 do 69 teh sklepnih predlogov in sodbi z dne 2. aprila 1998, Komisija/Sytraval in Brink's France (C-367/95 P, EU:C:1998:154, točka 47), in z dne 30. septembra 2003, Biret International/Svet (C-93/02 P, EU:C:2003:517, točka 60).